

Shoabrorova Shoxista Elyor qizi,

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti
2-bosqich talabasi*

E-mail: ssh92963@gmail.com

Ilmiy maslahatchi: Mahbuba O'razbayeva Qadambayevna,

*Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
Nizomiy nomidagi O'zMPU*

ORCID: 0009-0008-4501-519X

E-mail: mahbuba88@bk.ru

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20251543>

ULUG'BEK HAMDAMNING "MUVOZANAT" VA "OTA" ROMANLARIDA OTA OBRAZI TALQINI

Annotatsiya. Mazkur maqolada Ulug'bek Hamdamning "Muvozanat" va "Ota" romanlaridagi otalar obrazi tahlilga tortildi. Har ikki romandagi ota obrazi xarakterlari ochib berildi. Romanlarda tasvirlangan ota obrazi turlari va qanday xarakter-xususiyatlari bilan bir-biridan farqlanuvchi tomonlariga e'tibor qaratildi. Romandagi otalarning farqlari va bugungi kun bilan o'xshash va alohida jihatlari ochib berildi.

Kalit so'zlar: roman, obraz, xarakter, ota obrazi, adib, ijtimoiy hayot, syujet, kompozitsiya, psixologik holat.

INTERPRETATION OF THE FATHER FIGURE IN ULUGBEK HAMDAM'S NOVELS BALANCE AND FATHER

Abstract. This article analyzes the father figures in Ulug'bek Hamdam's novels *Muvozanat* and *Ota*. The characteristics of the father images in both novels are revealed and interpreted. Attention is paid to the types of father figures depicted in the novels and to the aspects that distinguish them from one another through their character traits and personal qualities. The study also highlights the differences between the fathers portrayed in the novels, as well as their similarities and distinctive features in relation to contemporary life.

Keywords: novel, image, character, father figure, writer, social life, plot, composition, psychological state.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ОБРАЗА ОТЦА В РОМАНАХ «РАВНОВЕСИЕ» И «ОТЕЦ» УЛУГБЕКА ХАМДАМА

Аннотация. В данной статье анализируются образы отцов в романах *Ulug'bek Hamdam* «*Muvozanat*» и «*Ota*». Раскрываются характерные особенности образов отцов в обоих произведениях. Особое внимание уделяется типам отцовских образов, изображённых в романах, а также их отличительным чертам и характерным качествам. В статье также освещаются различия между образами отцов, их сходства и своеобразные особенности в сопоставлении с современной жизнью.

Ключевые слова: роман, образ, характер, образ отца, писатель, общественная жизнь, сюжет, композиция, психологическое состояние.

Kirish. Ona farzand tugʻilib voyaga yetguncha va undan keyin ham uni qalbi bilan qoʻllab – quvvatlaydi, mehrini koʻrsatadi, ota esa mehrini ochiq ifodalay olmaydi, u muhabbatini koʻzlarida va harakatlarida yashiradi. “Onangni quyosh bilsang, otangni oy bil” maqolining mazmuni insonning ota-onasiga nisbatan hurmat va ehtiromini bildiradi. Bu maqol orqali ota-onaning farqli xususiyatlari va ularning hayotdagi oʻrni xususida gap ketadi. “Onangni quyosh bilsang” – ona, farzandning hayotida nurli, issiq va mehribon rolni oʻynaydi, uning sevgisi va gʻamxoʻrligi bilan doimo yoʻnaltiruvchi va himoya qiluvchi boʻladi. Quyosh – hayotning manbai, nur beruvchi kuch sifatida ona obrazini ifodalaydi. “Otangni oy bil” – otaning oʻrni esa, koʻproq yoʻl koʻrsatish, donolik, sabr va farzandni maʼnaviy jihatdan tarbiyalashga qaratilgan. Oy – tinchlantiruvchi va oʻylantiruvchi nisbatan “issiq” boʻlmagan, lekin hayotni uygʻotuvchi va yoʻnaltiruvchi kuch sifatida tasvirlanadi “[2.122.]. Ota farzandiga hayotini, umrini, bor-yoʻgʻini beradi xuddi onadek. Baʼzida onalarni koʻp gapiramiz-u otalar yodimizdan koʻtariladi. Albatta, onalar moʻtabar, ammo otalar ham doimo esimizda, qalbimizda, yuragimizda boʻlishlari kerak.

Adabiyotlar tahlili. Ulugʻbek Hamdam ijodida inson ruhiyati, oilaviy munosabatlar va maʼnaviy qadriyatlar masalasi muhim oʻrin tutadi. Adibning “Muvozanat” va “Ota” romanlari ham inson qalbidagi murakkab kechinmalarni, ayniqsa ota obrazining maʼnaviy-axloqiy qiyofasini yoritishi bilan ahamiyatlidir. “Muvozanat” romanida Muhammadjon aka, Odil aka va Yusuf obrazlari orqali otalarning mehribonligi, masʼuliyati hamda ichki iztiroblari tasvirlangan boʻlsa, “Ota” romanida Poʻlat obrazi orqali ota mehrlining cheksizligi, nomus va or masalalari bilan bogʻliq ruhiy fojiviy holatlar ochib beriladi. Tadqiqot davomida Nilufar Turdievaning “The image of father in the novel of “Father” by Ulugʻbek Hamdam” maqolasi hamda ota obraziga oid ilmiy qarashlardan foydalanildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada qiyosiy-tipologik, psixologik tahlil va badiiy matnni interpretatsiya qilish metodlaridan foydalanildi. Romanlardagi ota obrazlarining xarakter xususiyatlari, ichki kechinmalari va oiladagi oʻrni badiiy matndan olingan misollar asosida tahlil qilindi. Shuningdek, obrazlarning bugungi ijtimoiy hayot bilan uygʻun va farqli jihatlari ham qiyosiy asosda yoritildi.

Tahlil va natijalar. Isteʼdodli yozuvchi Ulugʻbek Hamdamning “Muvozanat” asarida ham otalar obraziga alohida eʼtibor qaratilgan. Romandagi otalar talqinini Muhammadjon akadan obrazidan boshlashni istardim. Sababi, bu kishining samimiy, mehrlil qalbi insonni oʻziga jalb qiladi. Asardagi shu jumla kishini turli xil oʻy koʻchalariga kirishga majbur qiladi: “Keyingi oʻn yil nari-berisida oilamdan alohida yashayotgan esam-da, bari bir, bolalarimni judayam yaxshi koʻraman. Buni boshqacha oʻylab, har xil xayollarga borib yurganlar boʻlsa, bilib qoʻysin! Bir ota sifatida men oʻgʻil-qizim uchun, kerak boʻlsa, shirin jonimni beraman”[1.23.]. Muhammadjon aka tilidan aytilgan bu soʻzlar baʼzi otalarga oʻrnak, namuna boʻla oladi. Chunki hozirgi yashab turgan kunlarimizda farzandi uchun non topishni istamayotgan, ajrashdim deb vazifasini bajarishni istamayotgan otalar yoʻq emas. Farzand ota-ona ajrashishi yoki arazlashib qolishidan aziyat chekmasligi kerak. U ham bir shaxs, fuqaro. U ota-ona mehrligiga toʻyib ulgʻayishi kerak. Asarda Muhammadjon akaning toʻngʻich oʻgʻli Asqar tilidan bir jumla keltirilgan: “Mening hech qanday daʼvoya dostonim yoʻq. Dadam bizga ortigʻi bilan yordam qilgan. Men, ukalarim, ayam, singillarim... hammamiz istagan narsamizni yeb-kiyib katta boʻlganmiz. Bularning hammasi dadam tufayli. Dadamning bizga, oʻz oilasiga qilganini, bilmadim, Marhamatda boshqa biron oila boshligʻi qilganmikan-yoʻqmikan?.. Endi dadamning ayam bilan keyingi vaqtlarda chiqishmay qolgani bor gap, bu sizlarga ham sir emas”[1.26-27.]. Asqarni bu soʻzlari ham Muhammadjon aka oʻz otalik burchini toʻlaligicha ado etganini koʻrsatadi. Muhammadjon aka yaxshi joyda ishlagani, koʻp

maosh olgani uchun shunday qilgan degan hayollar ham yo‘q emas. Lekin gap faqat moddiyatga borib taqalmaydi. Insonda xohish bo‘lsa bas, istaganini istaganicha qila oladi. Asardagi obrazlar orasida eng hokisori Odil aka obrazidir. Bu obraz barcha dard-alamini, hasratini ichiga yutadi. To‘ng‘ich farzandi ko‘kragidan itarishi, oilasining holiga qaramasligi, buning natijasida esa kelinining oldida uyalardi. Kelin va katta nabira nafas qisish kasali bilan og‘rigan, ularning dorilari falon pul turadigan vaziyatda ham Odil aka ularga yordam beradi, farzandim deydi. Amirning esa parvoyi falak, uning fikri hayoli avliyolardek hayot tarzida. Odil akaning bir gapi bor: “Erkak kishi uylanib farzandli bo‘ldimi, demak, bolalarni oq yo‘lga uzatib tinchimaguncha, gardanidagi qarz uzilmaydi”[1.131.]. Odil akaning bu so‘zlaridan anglash mumkinki, Amirni voyaga yetkazgani yetmaganday, uch nabirasini ham o‘ylashi kerak. U o‘ylamasa, oila tashvishi Gulshodaning yelkasida qolib ketadi. Kelinning yolg‘iz o‘ziga esa bu yuk og‘irlik qiladi. Odil akaning otalik mehri va vijdoni bunga yo‘l bera olmaydi. Bu voqealar orqali esa adib otalarning shu qadar ma‘suliyatli, mehrlil va shu bilan birga qat‘iyatli ekanini ko‘rsatib bergan. Endi Yusufga qaytsak, unda ota obrazi qanday shakllangan? Yusuf farzandiga mehribon va shu bilan bir paytda zamonning qiyinchiliklaridan qo‘lidan kelganicha yaxshi o‘tishga harakat qilayotgan ota. Uning xotini bilan bo‘lgan kelishmovchiliklari oilani ikki yo‘lga ajratdi. Ammo farzandning sog‘lig‘idagi muammolar Yusufni qishloqqa qaytardi. Farzandi, yuragining bir parchasi bo‘lgan Muhammadjonning betobligi Yusufga og‘ir keldi. Asarning shu qismida ota va farzand o‘rtasida ko‘rinmas rishtani sezishimiz mumkin: “Bola qaboqlarini ochdi va tepasida o‘ziga qarab turganlarga bir-bir boqdi, boshini qimirlatishga majoli yo‘q edi, ko‘z soqqalarinigina imkon qadar goh u tomondagi ayasiga, goh bu tomondagi dadasiga aylantirdi. Nihoyat, u dadasida qo‘nim topdi – uch oydan buyon ko‘rmagandi, sog‘ingandir, ichikkandir, balki ... “Dada”, deya oldi majolsiz lablari va ko‘z soqqasi ustiga qalqib yosh chiqdi. Ko‘z yoshlari dadasini ko‘rishga monelik qildi, shekilli, qaboqlarini yumdi. Ikkita kichik tomchi yonog‘iga yumalab tushdi ... Yusufning bag‘rida – juda chuqur bir joyda nimadir, allaqanday aziz bir rishta uzilganday bo‘ldi, yo‘q-yo‘q, “chirt” etgan tovushni uning qalb quloqlari aniq eshitdi”[1.190-191]. Ko‘p hollarda ota farzandiga hamma vaqt ham mehrini ochiqchasiga ko‘rsatavermaydi. Harakatlari va so‘zlaridan anglatadi bor muhabbatini . Muhammadjon dunyoni tark etganiga Yusuf ishongisi kelmadi, axir, qaysi bir ota farzandini osonlikcha tuproqqa beradi. Dunyodagi hech bir ota bunday judolikka chidamaydi. Dod solgisi ichidagi dardlarini to‘kkisi keladi. Ammo ota ota-da hamma bor dardlarini ichiga yutadi, tashqi olamga ko‘rsatmaydi, o‘zi esa ichidan zil ketib bo‘lgan. Yusuf ham Muhammadjonning jonsiz tanasi oldida shu holda edi. “Yusuf esa o‘g‘li yotgan xonadan chiqmasdi. U Muhammadjonning ko‘z, burun va lablaridan ko‘z uzmasdi – nazarida u hali tirik edi “[1.193.]. Bir otaning bu azobda, firoqda qolishi uni tamom qiladi, tugatadi. Yusuf o‘rnida minglab otalar bor hayotimizda. Yusuf-ku farzandini so‘nggi so‘zini eshitishga ulgurdi, ulgura olmayotganlar, yetib bora olmayotganlar qancha? Ularning qalbi, vijdoni baland bino qulashidan-da yomonroq qulaydi-ku.

“Ota. Bu so‘zni eshitganda har bir insonning ko‘z o‘ngida farzandi uchun jonini berishga tayyor inson jonlanadi”[5.2.]. Ota borki, farzandiga gard yuqtirmaydi. Farzandining kichik bir yutug‘idan ham samolarda parvoz qiladi. Bu mehrni boshqa hech kimdan topa olmasligimiz tayin, albatta. Har bir ota farzandining yutug‘idan faxrlanar ekan, kamchiliklarini, xatolarini ham aytib, to‘g‘irlashga urinadi. Eng muhimi, to‘g‘irlab bo‘lmaydigan xato qilmaslik. Lekin “Ota” romanidagi otaning qizi kechirilmas xatoga yo‘l qo‘ydi deb o‘yladik biz va Po‘lat ota ...

Farzandini tuproqqa bergan ota obrazi Ulug‘bek Hamdamning “Ota” asarida ham bor. Bu – Po‘lat. Ammo bu kishining hayoti o‘zgacha otaligi, muhabbati o‘zgacha. 15 yil kutib, tilab, so‘rab olgan

farzandi, jigarporasini qora tuproqqa qo'yadi bu ota. Eng achinarlisi uni o'zi o'ldiradi. "Muvozanat" romanidagi Yusuf va Po'lat orasida katta farq bor. Yusuf kela olmagan farzandini yonida bo'la olmaganidan afsusda, ammo Po'lat farzandini jonsiz ko'rib ham pushaymon emasman deya qat'iy turib oladi. Bunga Sevinchning o'zi ham sababchi. Po'lat va Yog'duning uzoq yillik muhabbati mevasi bo'lgan Sevinch o'zining suyukli otasidan pichoq yeb bu olamni tark etadi. Aslida, Sevinchning tug'ilishini uzoq yillar kutishgani uchun Po'lat ham boshqa yaqinlari ham uni juda ham erkalatib katta qilishadi. Bolalik paytida bir yuzi yong'inda kuygandan keyin oldingidan-da ko'proq e'tibor mehr qizchaga qaratiladi. Ammo Po'latning Sevinchni bu dunyodan o'chirish uchun yo'l olgandagi so'zlari inson qalbini titratib yuboradi: "Axir men otaman, ota! Bu dunyo otalar qo'lida edi-ku yoki men tufayli chiqib ketdimi Yo'q, yo'q bunga yo'l qo'yib bo'lmaydi. Aslo! Kerak paytda otalar qattiq turmas ekan, dunyo ham o'z o'rnida turmaydi: buziladi-ketadi. Mana, men – seni ko'p yaxshi ko'rib yubordim. Yuzing kuyik, yuraging kuyunmasin dedim, erkaladim, papaladim. Xo'sh nima bo'ldi keyin?" [3.155.]. Ota ko'ngli farzandini shu qadar avaylab voyaga yetkazdiki, gard yuqtirmadi. Ko'chadan yig'lab kelsa, tog'dek dadasi ko'ksini tutdi, yonida bo'lib hech kimga hafa qildirmadi. Shunday asrab katta qilgan, bor mehri, e'tiborini bergan qizidan bunday ish kutmagandida ota. Bordi, ko'rdi va o'ldirdi. Shunchalar osonmi degan savol paydo bo'ladi, albatta, lekin otaning shu ulkan mehri, obro'siga, nomusiga xiyonat qilinganida ota mehri uni saqlab qololmaydi. Shuning uchun ham "Asalning ham ozi shirin" deyishmagan-da. Po'lat Sevinch bolaligida yo'qolib qolganida ham qalbidagi otalik hissi orqali topgan edi uni. "Po'latning ota ko'ngli qizalog'ini shu yaqin o'rtada ekanligini his qilar, shuning uchun ham uning xayoliga uzoqroqdagi kanaldan, yuz metr narida buralib oqib yotuvchi katta ariqdan qidirish fikri kelmas edi" [3.94.]. Asarda yana O'tkir aka ham bor. U - Po'latning otasi. O'tkir aka mehribon ota bo'lgan. Po'lat uzoq yillar farzandsiz qolganida unga tirkak bo'lgan. Ruhini tushirmagan. O'tkir aka Yog'du uyiga ketib qolganida ham Po'latnikiga kelib, unga eng to'g'ri yo'lni ko'rsatadi: "Hayot esa – seniki. Xotin – seniki. Ajrashishni istamasang, ajrashma! G'ing deganning yuziga boqma. Tamom!" [3.70.] Hamma otalar ham bunday demaydi. Ko'p hollarda o'zlarining fikrlarini ma'qullashadi. O'tkir akaning yuqorida aytganimiz "Oy"ligi ham shunda – u yo'l ko'rsatadi. O'tkir akaning ham erlik, ham otalik vazifalarini joyiga qo'yib bajarishi insonda unga bo'lgan mehri uyg'otadi. Asarning nomi ichidagi mazmunni qisqa, lo'nda va to'liqligicha tasvirlab bergan. O'qimasimdan avval bu kitob haqidagi ta'riflar meni ancha qiziqtirgan edi. Chunki bir ota o'z farzandini qotili bo'lish uchun qanday ulkan sabab kerak degandim, ayniqsa 15 yil kutilgan bolani. Sevinch otasini ko'rganidagi qo'rquvi, hayollari inson qalbini titratadi. "Ota ... - lablaridan uchdi shu so'z. Qiz bola uchun dunyodagi eng qutlug', eng baland, eng aziz so'z bo'lsa ajabmas!.. Va shu so'z uning so'nggi so'zi bo'ldi. Ehtimol, go'dakligida – endi tili chiqayotganda aytgan ilk so'zi ham shu edi: ota !.."[3.156.] Xalqimizda "Otaga qizning mehri boshqacha" degan gap bor. Shunday bo'lganidan keyin otaning ham qizga mehri bo'lakcha bo'ladi-da, axir, azaldan qizlarni "Ona qizim", "Momo qizim" deb erkalamaydi ota - bobolari. Shunday erka, mehrga to'yintirib, burkab, asrab – avaylab, oq yuvib, oq tarab katta qilgan otadan bunday og'ir ish uchun qanday javob kutish kerak aslida? To'g'ri, qizining farzandi valadi zino emas ekan. Lekin qiz bola turmush qurar ekan otasining roziligini oq fotihasini olmaydimi, axir. Shunday bo'lib qoldi-da deb ish bitirib bo'lmaydi. Bu – nomus, iffat, hayo masalasi. Po'lat ota mahallaning katta odami, ulug' kishisi axir, uning oilasidan, yana hamma uchun suyukli, o'qimishli qizidan bunday ish chiqsa erkaklik sha'niga ham yaxshi emas. Buning ustiga ota qalbidagi "Qayerda xato qildim? "savoli qayta-qayta aylanadi, ichini yeb bitiradi. Otalar shunday bo'ladi, ko'zida bir tomchi yosh ko'rmaymiz, chunki ularning ko'z yoshlari tashqariga chiqmaydi, ular

qalbdan, yurakdan ichlarida dod-faryod bilan yig‘lashadi. Balki, shuning uchun ham ularni matonatli, kuchli deb atarmiz. Asardagi obrazlarning psixologik holatlari, ichki kechinmalari shu qadar tushunarli, yurakning qoq markaziga boradigan qilib tasvirlanganki, roman hayotida yashaydi inson. Ba’zi hollarda hayolan bo‘lsa-da qo‘rqadi kitobxon bunday ayanchli holatlarga tushishdan. Badiiy asarning asosiy vazifasi ham shu aslida. Hayotimizdagi qaysi qadamimiz qay yo‘l bilan qanday manzilga eltishini ko‘rsatadi. Masalan, bu romanni o‘qigan hech bir qiz Sevinch qo‘l urgan xatoga qaytmaydi. Po‘lat otaning mehrini, muhabbatini o‘qigan har bir ota farzandiga qanday mehr berishni undan va uning otasi O‘tkir akadan o‘rganadi. Po‘latning haddan ortiq mehri Sevinchni xato qilishga qo‘yib bermadi, ammo tashqaridagi gap-so‘zlar va g‘iybatlardan xalos bo‘lish uchun ham shu yo‘lni tutdi u.

Kitobxonni hissiyotlarga berilib o‘qishiga kompozitsiya va syujetdagi yozuvchining mahorati majbur qiladi. Asar qancha hissiyot bilan his qilinib o‘qilsa, kitobxon yodida va qalbidagi shuncha chuqur va o‘chmas iz qoldiradi. Romanlardagi ota obrazlarini ko‘rar ekanmiz, otalar mehri, muhabbati qanchalar buyuk va bitmas – tunganmas ekanligini ham guvohi bo‘ldik. Haqiqiy hayotimizda ham yozilganlardan ortiq bo‘lsa ortiq-ki, ammo aslo kam emas. O‘zingiz bir eslab ko‘ring kasal bo‘lganingizda otangiz qay ahvolga tushgan edi ..?

Xulosa qilib aytganda, “Muvozanat” va “Ota” romanlarida ota obrazi turli xarakter va ruhiy holatlar orqali badiiy talqin etilgan. “Muvozanat”dagi otalar mehribon, sabrli va oilasi uchun fidoyi insonlar sifatida gavdalansa, “Ota” romanidagi Po‘lat obrazi orqali ota qalbidagi fojia, nomus va vijdon azobi chuqur ochib beriladi. Har ikki asarda ham ota obrazi oilaning tayanchi, farzand taqdiri uchun mas’ul shaxs sifatida tasvirlanadi. Adib otalar ruhiyatini tasvirlash orqali kitobxonni oilaviy qadriyatlar, farzand tarbiyasi va insoniy mas’uliyat haqida chuqur mushohada yuritishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ulug‘bek Hamdam. Muvozanat. 2021. Yangi asr avlodi nashriyoti.
2. Ta’lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali jild: 04.nashr:11 2024-yil noyabr . ISSN:2181-2624. www.sciencebox.uz
3. Ulug‘bek Hamdam. Ota. 2024 . Yangi asr avlodi nashriyoti.
4. Turdieva Nilufar Bobomurod qizi. The image of father in the novel of “Father” by Ulug‘bek Hamdam ;. Youth sciense educational topical issues achivments and innovations 2022